

УДК 342.761

DOI: <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2025-49-1-261-272>

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦИФРОВИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Серєбряк С.В.

SPECIFICS OF LEGAL REGULATION OF DIGITAL HUMAN RIGHTS

Sieriebriak S.V.

У дослідженні розглядається трактування прав і свобод людини в контексті глобалізаційних змін. Визначено основні характеристики людського виміру глобалізації, а також чинники, що формують зміст прав і свобод як індивідів, так і народів. Особливу увагу приділено аналізу стандартів захисту прав людини у сфері новітніх інформаційних технологій.

Аналіз цифрових прав людини в сучасних умовах потребує всебічного та інтегрованого підходу, що охоплює як національні реалії, так і європейський досвід. Вітчизняні науковці підкреслюють значущість цієї тематики та необхідність її подальшого дослідження. У добу стрімкого технологічного прогресу цифрові права стали невід'ємною складовою суспільного життя, кардинально змінюючи форми спілкування й взаємодії. Україна, подібно до інших держав, зіштовхується з численними викликами у цій сфері, викликаними розвитком інформаційно-комунікаційних технологій. У такому контексті, по-перше, усвідомлення сутності цифрових прав та їх значення є необхідним для кожного громадянина, особливо в частині захисту персональної інформації та права на приватність; по-друге, формування національної політики у цій сфері має спиратися на найкращі практики європейських країн і міжнародні правові норми. Першочерговими кроками є модернізація законодавства, просвітницька діяльність серед населення та зміцнення системи кібербезпеки; по-третє, ефективний захист цифрових прав можливий лише за умови тісної взаємодії між державними структурами, громадянським суспільством, бізнесом і науковими інституціями. Лише завдяки об'єднанню зусиль усіх зацікавлених сторін можна забезпечити надійні та дієві механізми реалізації цифрових прав в Україні.

Відзначено основні ризики та виклики для реалізації цифрових прав людини. У результаті проведеного аналізу окреслено потенційні шляхи зменшення існуючих ризиків і загроз, а також розглянуто інструменти контролю за обігом персональних даних в Інтернеті на рівні законодавства та відповідних інституцій. В умовах сучасного інформаційного суспільства право на приватність набуває особливої ваги, адже цифрові права мають гарантуватися не меншою мірою, ніж права у традиційному офлайн-середовищі. Ефективний захист особистого життя в онлайн-просторі передбачає впровадження комплексного нормативно-правового регулювання та створення спеціалізованої установи, що здійснюватиме моніторинг і контроль за станом безпеки персональних даних.

Ключові слова: права людини, цифрові права, цифровізація, право на забуття, право на приватність.

Постановка проблеми. Цифровізація досить помітно та надійно стала частиною нашого повсякденного життя: «розумні» будинки, чат Gpt, технологія блокчейн та ін. – все це стало нашою реальністю та подекуди навіть буденністю, певною нормою.

Цифровізація суспільства в цілому, та економічної системи зокрема – важливий крок для розвитку людства. І разом з величезними можливостями виникає також зовсім нова система прав – цифрові права людини.

Цей вид прав є практично маловивченим, багато дискусій щодо розуміння як самої правової природи цього виду прав людини, так і в цілому наразі немає чіткого переліку цих прав, бо вони знаходяться у стадії формування.

Саме тому постає ціла низка питань: що це за права, і, найголовніше, який має бути механізм реалізації цих прав та ефективного захисту цифрових прав? Коректної та повної відповіді на це запитання наразі немає. Однак, враховуючи масштаби цифрової революції, на сьогодні питання забезпечення ефективного механізму правового регулювання цифрових прав є однією із ключових проблем сучасності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення даної проблеми та на які спирається автор. Поняття цифрових прав знайшло своє відображення у роботах таких вчених, як: Д.М. Белов, О. М. Вінник, О. С. Гиляка, Х.В. Дідух, К. В. Єфремова, В.П. Ігнатов, О. М. Калітенко, О.С. Коваленко, І.Є. Переш, О. В. Петришин, Ю. С. Разметаєва та ін. У їхніх роботах досліджені як теоретичні питання змісту, ознак та видів цифрових прав, так і проблеми реалізації окремих видів цифрових прав, а також особливості розуміння їхньої правової природи тощо. Окремі питання виникнення та розвитку цифрових прав проаналізовані у роботах зарубіжних науковців: Berners-Lee T., Celeste E., Cerf V., Cheek A.D., Custers B., De Hert P., Kloza D., Jorgensen R.F., Mathiesen K., Zhang E.Y. та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Окремі вчені присвячували свої роботи вивченню тих чи інших аспектів правового забезпечення цифрових прав в епоху глобалізації та цифровізації. Проте на сьогодні, зважаючи на динамічний розвиток цього покоління прав

все ще не вистачає глобальних досліджень правової природи цифрових прав, єдності щодо розуміння поняття «цифрові права», досліджень щодо моделювання правових механізмів захисту цифрових прав тощо. Також на сьогодні важливим є ті виклики та ризики, які постали перед нашим суспільством в контексті реалізації цифрових прав у період війни, яким чином видозмінились ці права, чи варто закріпити окремі види цифрових прав на конституційному рівні та інші питання, які ще не були детально проаналізовані вченими.

Формулювання цілей та завдань статті. Метою цієї наукової роботи є визначення особливостей правового регулювання цифрових прав в епоху тотальної цифровізації, а також визначення поняття та ознак цифрових прав та їх правової природи. До основних завдань цієї статті слід віднести: 1) аналіз наукових доробок з питань визначення терміну «цифрові права людини», визначення їхніх ознак, видів та змісту; 2) опрацювання законодавства у сфері правового регулювання цифрових прав; 3) дослідження основних ризиків та викликів при реалізації цифрових прав та визначення механізмів удосконалення законодавства у цій сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Цифровізація, як вагомий елемент сучасної епохи технологічних перетворень, стає все більш помітною та незамінною складовою повсякденного життя глобалізованого суспільства. Вона глибоко проникає в усі без винятку сфери життєдіяльності — від освіти, медицини, економіки, до культури, політики та безпеки. Цей процес значно перевищує просту інтеграцію інформаційно-комунікаційних технологій у побутові практики: цифровізація перетворюється на новий цивілізаційний виклик, що формує унікальну соціальну динаміку, відкриваючи

перспективи розвитку людського капіталу, удосконалення демократичних механізмів та підвищення ефективності публічного управління. Трансформаційні зміни охоплюють усі рівні суспільної організації, від міжособистісного до глобального, і вимагають формування нової нормативної та етичної бази взаємодії в умовах цифрової реальності.

Завдяки безпрецедентному темпу впровадження цифрових інновацій — таких як штучний інтелект, великі дані, блокчейн, хмарні обчислення - спостерігається не просто еволюція, а радикальна зміна парадигм суспільного устрою. Відбувається відхід від традиційних моделей соціального співіснування до гнучких, децентралізованих, інтерактивних форм комунікації, управління та прийняття рішень. Саме ця глибока цифрова трансформація започатковує нову культурну, економічну й політичну дійсність, у якій змінюються не лише інструменти, а й принципи організації суспільного буття, формуючи цифрову парадигму, що визначає стратегічні орієнтири глобального розвитку.

Одним із ключових векторів цього перетворення є діджиталізація публічного сектору, зокрема переведення державних сервісів у цифрову площину. Такий процес цифрової трансформації адміністративного управління охопив широке коло функцій державної влади, давши початок формуванню електронного урядування — концепції, що об'єднує принципи прозорості, ефективності та орієнтації на потреби громадян. Йдеться не лише про автоматизацію окремих процедур, а про створення цифрового середовища довіри, у якому громадянин взаємодіє з державою в режимі реального часу.

Яскравим прикладом такого переходу є впровадження в Україні ідеї «держави в смартфоні» за допомогою цифрової платформи «Дія», яка уособлює максимальну доступність публічних послуг у зручному та

зрозумілому цифровому форматі. Завдяки цій ініціативі спрощено доступ до широкого спектру державних послуг, підвищено ефективність адміністративного управління, зменшено корупційні ризики та покращено загальну якість врядування. Де-факто цифрове урядування повністю відмовилось від концепції «управління заради управління» й переходить на новий щабель — «управління для задоволення потреб громадян» [1, с. 275]. Таким чином, цифрове державне управління поступово трансформується у соціально орієнтовану систему, яка здатна оперативно реагувати на виклики сучасності, забезпечуючи громадянам не лише послуги, а й «включеність» у процес прийняття рішень через цифрові канали зворотного зв'язку.

Активне впровадження цифрових технологій стало каталізатором глибоких змін у всіх сферах сучасного суспільного життя, що отримало назву цифрової революції. Це явище охоплює не лише модернізацію технічних засобів чи створення нових інструментів комунікації, а й докорінно змінює структуру соціальних відносин, принципи функціонування економіки, підходи до управління та організації правових інститутів. Цифрова трансформація проявляється через масове впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у повсякденне життя, що спричиняє глибокі соціокультурні зрушення. Вона стала ключовим чинником розвитку сучасного світу, на основі якого виникла цифрова економіка — новий тип господарювання, що базується на даних, інтелектуальних технологіях та глобальній мережевій взаємодії.

Паралельно з цим відбувається формування цифрового права — системи норм, що регулюють відносини у віртуальному середовищі, а також трансформація класичних соціальних інститутів, які змушені адаптуватися до нової реальності. Сьогодні

соціальні зв'язки дедалі частіше виникають та підтримуються через віртуальні платформи: соціальні мережі, форуми, месенджери. Такі зміни формують нову модель комунікації, засновану на негайному обміні інформацією, відкритості даних і постійній цифровій присутності особи в мережевому просторі.

Основу сучасної цифрової екосистеми становлять передові технології, серед яких – платформи на основі розподілених реєстрів (зокрема blockchain), Інтернет речей (IoT), системи штучного інтелекту й машинного навчання (AI), хмарні обчислення (cloud computing), інтелектуальні пристрої та «розумні» системи управління (Smart Everything), великі обсяги даних та аналітика (Big Data), технології віртуальної і доповненої реальності (VR/AR), а також комплексна кібербезпека (cybersecurity). Усе це забезпечує створення нових цифрових середовищ, де функціонують електронні сервіси, державні та приватні платформи, соціальні мережі, такі як Telegram, Facebook, Instagram, що впливають на всі рівні людської діяльності - від побуту до глобальних економічних процесів [2, с.182].

З огляду на це, змінюються не лише інструменти взаємодії між людьми, але й принципи правового регулювання. Виникає потреба в гнучкому, динамічному підході до формування нормативно-правових актів, які могли б враховувати стрімкий розвиток технологій та пов'язані з цим виклики. Таким чином, цифрова трансформація суспільства вимагає нової парадигми мислення, де поєднуються технологічні, соціальні й правові аспекти, формуючи цілісну цифрову екосистему, яка стає визначальною для подальшого розвитку людства.

Активне впровадження цифрових технологій зумовило масштабні трансформації у функціонуванні сучасного суспільства, що отримало назву цифрової революції. Цей процес охоплює не лише

впровадження новітніх технічних рішень, але й глибоку зміну форм соціальної взаємодії, економічної діяльності та правового регулювання. Зокрема, значні зміни відбуваються у сфері публічного адміністрування, захисту персональних даних, надання електронних послуг, що знайшло своє відображення у низці нормативно-правових актів, таких як: Закони України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги»[3], «Про електронні комунікації» [4], «Про захист персональних даних»[5], «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України»[6].

Формується нова система цифрового права, покликана регулювати відносини у віртуальному середовищі, включно з комунікацією в соціальних мережах, використанням цифрових платформ та зберіганням даних. Значну роль у цьому процесі відіграє концепція розвитку цифрової держави, закладена в нормативних документах, зокрема в Розпорядженні Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167-р «Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації»[7].

Таким чином, цифрова трансформація суспільства супроводжується формуванням нової нормативної бази, яка має забезпечити ефективне функціонування інститутів у межах нової цифрової реальності, де людська діяльність усе більше залежить від інформаційних систем і цифрових рішень.

У контексті міжнародних стандартів захисту цифрових прав людини ключове значення мають міжнародно-правові акти, які, хоч і були прийняті до виникнення цифрового середовища, проте зберігають свою актуальність, поширюючись і на віртуальний простір. Одним із фундаментальних документів у цій сфері є Загальна декларація прав людини (прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948

року), що проголошує право кожної людини на приватність (стаття 12) та на свободу вираження поглядів (стаття 19)[8]. Ці положення нині розглядаються як такі, що застосовуються і в цифровому контексті.

Аналогічні норми містить Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.), зокрема стаття 17, яка гарантує право на повагу до приватного життя, і стаття 19, що забезпечує свободу вираження поглядів [9]. Обидві статті прямо стосуються прав у цифровому просторі, включаючи захист персональних даних та свободу висловлення через електронні засоби комунікації.

Особливе місце серед інструментів захисту прав людини посідає Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини, 1950 р.) [10]. Її стаття 8 гарантує право на повагу до приватного та сімейного життя, а стаття 10 – право на свободу вираження поглядів. Водночас стаття 15 дозволяє державам-учасникам тимчасово обмежувати деякі права у разі надзвичайних обставин, з обов'язковим дотриманням принципів законності, пропорційності та контролю.

У сфері цифрових технологій важливим документом є Конвенція Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних (так звана Конвенція 108, підписана 1981 року)[11], яка стала першим міжнародним актом, що встановив правові механізми захисту персональних даних.

У межах Європейського Союзу одним із основних нормативних документів у сфері цифрових прав є Загальний регламент про захист даних (General Data Protection Regulation, GDPR), що набув чинності 25 травня 2018 року[12]. Цей регламент встановлює уніфіковані стандарти обробки, зберігання та захисту персональних даних для

держав ЄС, а також для компаній, що працюють з європейськими громадянами.

З метою протидії злочинам у кіберпросторі прийнята Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність (так звана Будапештська конвенція, 2001 рік) [13], яка встановлює міжнародні стандарти боротьби з правопорушеннями у сфері інформаційних технологій, а також сприяє уніфікації національного законодавства у цій галузі.

Окрему увагу слід звернути на резолюції Генеральної Асамблеї ООН, зокрема Резолюцію A/RES/73/179 «Право на недоторканність приватного життя в цифрову епоху» від 17 грудня 2018 року[14]. У цьому документі підкреслюється важливість забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації, визнання Інтернету як глобального простору, що має підпорядковуватися міжнародним стандартам прав людини, включно з правом на приватність в онлайн-овому середовищі.

Значення має також Резолюція ООН «Право на приватність у цифровому віці»[15], яка закликає держави забезпечити ефективне дотримання прав людини у сфері цифрових технологій, незалежно від форм чи каналів передачі інформації.

Незважаючи на наявність певної групи нормативно-правових актів, які як на міжнародному, так і на національному рівнях регулюють окремі питання тих чи інших цифрових прав, проте і досі немає визначеності, яка правова природа цифрових прав, єдності серед вчених щодо тлумачення самого поняття «цифрові права», а також єдиного, налагодженого і головне – ефективного механізму захисту цифрових прав.

З розвитком цифрових технологій відбувається еволюція поколінь прав людини. Існуючі права розширюють свою дію, а також формуються нові, зокрема право на доступ до Інтернету. Цифровізація є незворотнім

процесом, що супроводжується значними прогалинами в нормативно-правовому регулюванні, які потребують термінового вирішення [16, с. 22]. Цифрова епоха відкриває нові можливості для реалізації прав і свобод людини, проте одночасно породжує нові виклики та загрози для їх забезпечення. Традиційні права і свободи трансформуються, доповнюються новим змістом і аспектами, набувають нових форм, зумовлених саме процесом цифровізації. Наслідки цифрових змін у різних сферах суспільного життя потребують глибокого осмислення та належного правового оформлення для ефективного регулювання, реалізації й захисту як чинних, так і тих прав, які лише формуються. Це необхідно для досягнення сталого соціально-економічного розвитку та гарантування конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Формування спільного розуміння цифрових прав людини є важливою передумовою становлення поінформованого, відповідального громадянського суспільства, здатного до усвідомленої участі у цифровому середовищі, ефективного захисту власних прав і сприяння сталому розвитку цифрових технологій на етичних засадах. У цьому контексті особливого значення набуває цифрова грамотність, що є не лише технічною компетенцією, а й засобом реалізації громадянської активності та правосвідомості.

У теоретико-правовому аспекті цифрові права дедалі частіше розглядаються як невід'ємна складова системи загальноновизнаних прав і свобод людини. Це положення знаходить підтвердження в наукових дослідженнях українських правознавців і правозахисників, які підкреслюють необхідність переосмислення класичних підходів до прав людини в умовах цифрової трансформації суспільства [17; 18].

Термін «цифрові права людини» має подвійне розуміння. По-перше, ним позначають сукупність прав, реалізація яких наразі безпосередньо залежить від цифрового середовища або здійснюється через використання інформаційно-комунікаційних технологій. До таких прав відносяться, зокрема, свобода вираження поглядів, право на приватність, доступ до інформації, участь у державному управлінні тощо. По-друге, йдеться про новітні права, що виникли у зв'язку з розвитком цифрових технологій і перебувають на етапі теоретичного та правового оформлення. Серед них – право на анонімність, право бути забутим, а також право на доступ до мережі Інтернет як до базової інфраструктури сучасного суспільного буття [19, с. 21].

Узагальнюючи наявні наукові підходи, цифрові права доцільно розглядати як окрему, відносно самостійну групу фундаментальних прав людини, тісно пов'язаних із використанням цифрових технологій та здійснюваних за допомогою електронних засобів, насамперед у мережі Інтернет. Їх правове визнання, регулювання та забезпечення набуває особливої актуальності в умовах цифровізації, що охоплює всі сфери життєдіяльності й потребує належної нормативно-правової відповіді для гарантування прав і свобод особи у новій цифровій реальності.

У контексті систематизації цифрових прав слід зауважити, що на сьогодні не існує усталеної класифікації цієї категорії прав, що зумовлено відносною новизною самого феномену цифрових прав людини як об'єкта наукового дослідження та нормативно-правового регулювання. З огляду на це, більшість наукових підходів зосереджуються переважно на аналізі правової природи відповідних прав, а не на їх повноцінному типологічному розмежуванні.

Таблиця 1

Основні види цифрових прав та їх зміст

Вид цифрового права	Узагальнений зміст (найбільш розповсюджене розуміння)
Право на доступ до Інтернету	базова передумова для реалізації інших цифрових прав; забезпечує підключення до цифрового простору.
Право на приватність	захист персональних даних, конфіденційність комунікацій, контроль над цифровою ідентичністю.
Свобода вираження поглядів онлайн	право шукати, отримувати та поширювати інформацію через цифрові канали без необґрунтованих обмежень.
Право на особисту цифрову безпеку	Стосується захисту від кіберзлочинності, переслідувань, шахрайства, вторгнення в особисте онлайн-простір.
Право на анонімність	взаємодія у цифровому середовищі без розкриття особистих даних.
Право бути забутим (право на забуття)	право вимагати видалення особистої інформації з Інтернету у випадках, коли її збереження є не виправданим.
Право на цифрову освіту	забезпечення доступу до знань про безпечне та ефективне використання цифрових технологій.
Право на участь у цифровому урядуванні	реалізація права на участь у державному управлінні через електронні сервіси, цифрові платформи, е-демократію.

На сучасному етапі в доктрині виокремлюються такі основні права людини у цифровому середовищі, як: право на доступ до мережі Інтернет, яке розглядається як одне з базових і фундаментальних у межах цифрової взаємодії; право на приватність, що включає, зокрема, захист персональних даних; свобода вираження поглядів у цифровому просторі, що передбачає можливість вільного пошуку, отримання та поширення інформації онлайн; а також право на особисту безпеку у віртуальному середовищі (див. Табл.1). Варто підкреслити, що зазначений перелік не є вичерпним і постійно доповнюється в залежності від наукових концепцій, підходів та акцентів окремих дослідницьких шкіл, які розглядають динамічну природу цифрових прав крізь призму суспільно-технологічних трансформацій.

Розглянемо основні проблеми реалізації цифрових прав на прикладі їхніх окремих видів. Право на приватність (або захист персональних даних). Основи сучасної

концепції приватності (privacy) було закладено ще наприкінці XIX століття американськими юристами – Л. Брандейзом (Louis D. Brandeis) і С. Уорреном (Samuel D. Warren).

Саме ці вчені першими надали тлумачення «права на приватність» як право «бути залишеним на самоті» (let to be alone), оскільки напруженість і складність життя приводять до виникнення потреби в людині мати схованку від зовнішнього світу[20]. Але поява Інтернету зумовила необхідність переглянути питання захисту приватності та змінити концептуальні підходи щодо його захисту. Онлайн середовище дає змогу з легкістю відстежити інформаційну активність користувачів. Крім того, доступність даних, розміщених в Інтернеті для практично необмеженого кола осіб, робить їх надзвичайно вразливими, ставлячи під сумнів існування мережевої приватності як такої [21, с. 17]. Основними ризиками та викликами для забезпечення права на приватність є такі: 1) технологія збирання, обробки та

використання персоналізованої інформації користувачів Інтернет за допомогою cookie-файлів, наприклад, поведінка компанії Google[22]; 2) поведінка компаній електронної комерції, які часто вимагають особисту інформацію користувача послуг, про що наголошував Халед Саад[23]; 3) незаконна транскордонна передача персональних даних, що є актуальним особливо в умовах війни, оскільки цими даними активно користуються, зокрема, російські спецслужби. Так, 19 грудня 2024 держава зазнала наймасштабнішої зовнішньої кібератаки на державні реєстри, атаку здійснили росіяни, щоб порушити роботу критично важливої інфраструктури України [24, с. 252].

Досить тісно пов'язаним із правом на приватність є і таке цифрове право як право на забуття (right to be forgotten). Право бути забутим розглядають як спосіб захисту особистих немайнових прав особи, спрямований на гарантування збереження таємниці минулого [25]. Певним поштовхом для виникнення та захист права на забуття вважається рішення Суду Справедливості Європейського Союзу (2014 рік) у справі «Google Spain SL, Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos, Mario Costeja González» [26].

Право на забуття полягає у забезпеченні фізичної особи правом ініціювати видалення її персональних даних з мережі Інтернет у випадках, коли такі відомості є неточними, застарілими, втратили суспільну значущість або порушують право на недоторканність приватного життя та добру репутацію. Основним призначенням цього інституту є гарантування захисту приватності у цифровому середовищі та забезпечення особи механізмами контролю над обробкою і поширенням її персональної інформації.

Проблема захисту цього права полягає в тому, що воно фактично виникло і продовжує розвиватись на «зіткненні» двох особистих немайнових прав: права на інформацію

(вільний доступ до неї, відсутність цензури тощо), а також права на приватність (захист персональних даних, повагу до приватного і сімейного життя тощо) [27, с. 61].

Насамкінець варто зауважити, що на сьогодні стан розробки основних понять, класифікаційних критеріїв, визначення правової природи цифрових прав є вкрай низьким та не дозволяє здійснювати не тільки ефективних захист реалізації цих прав, але й визначити, які саме права відносяться до цифрових. Звісно, не вистачає закріплення певних прав на конституційному рівні. Також до основних проблем правозастосування механізму реалізації цифрових прав слід також віднести і правову природу цих прав: потрібні знання не тільки права, але й базові технічні знання для розуміння того, як ці права можна реалізувати, яким чином вони порушуються тощо.

До того ж є певні проблеми законодавчого забезпечення цифрових прав. Незважаючи на те, що нормативно-правове забезпечення у цій сфері розвивається досить таки динамічно, однак законодавчі акти є розпорошеними, немає системності правового регулювання тощо. Звісно ж, зважаючи на правову природу цифрових прав необхідне узгодження національного законодавства з міжнародними актами.

Висновок. У сучасних умовах глобальної цифровізації захист цифрових прав людини набуває ключового значення і вимагає міждисциплінарного підходу, що поєднує національний контекст із міжнародним досвідом, зокрема європейськими практиками. Дослідження українських науковців свідчать про зростаючу актуальність цієї проблематики, що зумовлює потребу у її подальшому теоретичному осмисленні та практичному вдосконаленні.

Цифрові права трансформуються на тлі стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, що змінюють структуру суспільної взаємодії та моделі

функціонування соціальних інститутів. У цьому контексті важливим викликом для України є формування ефективної нормативно-правової бази, яка забезпечуватиме адекватний рівень захисту цифрових прав особи. Особливої уваги потребують такі фундаментальні права, як право на доступ до Інтернету, яке доцільно закріпити на рівні основного закону держави.

Підвищення цифрової грамотності населення, забезпечення прозорості обробки персональних даних, розвиток механізмів кібербезпеки, а також залучення громадськості до формування цифрової політики є першочерговими завданнями в контексті утвердження цифрових прав як інструменту забезпечення гідного життя в умовах цифрової епохи.

У цьому процесі важливою є синергія між державними органами, бізнесом, громадянським суспільством та науковими інституціями. Ефективне державно-приватне партнерство створює передумови для вироблення стійких стратегій реалізації цифрових прав.

Перспективними напрямками досліджень у цьому напрямку є такі: 1) правова природа та класифікація цифрових прав людини; 2) конституціоналізація цифрових прав на національному рівні; 3) аналіз міжнародного досвіду регулювання цифрового простору; 4) забезпечення балансу між правом на інформацію та правом на приватність; 5) формування цифрової етики та культури користувачів; 6) вивчення впливу новітніх технологій (штучного інтелекту, блокчейн, big data) на реалізацію цифрових прав.

Україна, маючи як суттєві ризики та виклики, водночас має потенціал для активної участі в глобальних процесах цифровізації, а у цьому контексті захист цифрових прав стає основним завданням правників для створення інклюзивного, безпечного та правового цифрового суспільства.

Література:

1. Міхровська М.С. Цифрове урядування як новий рівень взаємодії держави та суспільства. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 7. С. 272–275. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2020/72.pdf (дата звернення – 05.04.2025)
2. Хаустова М. Г. Стандарти прав людини в сфері цифрових технологій під впливом глобалізаційних викликів. *Збірник наукових праць НДІ ПЗІР НАПрН України. Вип. 5: Цифрові трансформації України 2021: виклики та реалії: за матеріалами II круглого столу (м. Харків, 20 вересня 2021 року) / за ред. С. В. Глібка, К. В. Єфремової.* Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2021. 214 с.
3. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 5 жовтня 2017 року № 2155-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення – 05.04.2025)
4. Про електронні комунікації: Закон України від 16 грудня 2020 року № 1089-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text> (дата звернення – 05.04.2025)
5. Про захист персональних даних: Закон України від 1 червня 2010 року № 2297-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення – 05.04.2025)
6. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 5 жовтня 2017 року № 2163-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19> (дата звернення – 05.04.2025)
7. Концепція розвитку цифрових компетентностей: розпорядження КМУ від 03.03.2021 р. № 167-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text> (дата звернення – 05.04.2025)
8. Загальна декларація прав людини: Прийнята та проголошена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 217 А (III) від 10 груд. 1948 р. URL: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> (дата звернення – 05.04.2025)
9. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 груд. 1966 р., ратифікований

Україною 19 жовт. 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення – 05.04.2025)

10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. (ратифікована Україною 17 лип. 1997 р., із протоколами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення – 05.04.2025)

11. Конвенція Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних (ETS № 108): Підписана 28 січ. 1981 р., ратифікована Україною 29 липня 2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326#Text (дата звернення – 05.04.2025)

12. General Data Protection Regulation (GDPR): Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj> (дата звернення – 05.04.2025)

13. Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність (Будапештська конвенція), ETS № 185: Підписана 23 листопада 2001 р., ратифікована Україною 7 вересня 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text (дата звернення – 05.04.2025)

14. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/73/179 «Право на недоторканність приватного життя в цифрову епоху» від 17 грудня 2018 р. URL: <https://undocs.org/en/A/RES/73/179> (дата звернення – 05.04.2025)

15. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/68/167 «Право на приватність у цифровому віці» від 18 грудня 2013 р. URL: <https://undocs.org/en/A/RES/68/167> (дата звернення – 05.04.2025)

16. Петришин О. В., Гиляка О. С. Права людини в цифрову епоху: виклики, загрози та перспективи. Вісник Академії правових наук. 2021. № 1. С. 15-23.

17. Ігнатов В.П. Цифрові права людини в контексті інформаційно-комунікаційних технологій. Київ. 2019. 256 с.

18. Коваленко О.С. Права людини в інтернет-просторі: проблеми та перспективи. Львів. 2020. 129 с.

19. Разметаєва Ю. С. Цифрові права людини та проблеми екстериторіальності в їх захисті.

Право та державне управління. 2020. № 4. С. 18-23.

20. Louis D. Brandeis, Samuel D. Warren The Right To Privacy. 1890. P. 193-220.

21. Правові засоби захисту та відновлення прав користувачів Інтернету в Україні в контексті застосування Посібника Ради Європи з прав людини для інтернет-користувачів за ред. А.В. Пазюка. К. : ФОП Клименко 2015. 128 с. URL: <https://rm.coe.int/1680599465> (дата звернення – 05.04.2025)

22. Про оголошення на сторінках пошуку, Gmail та інших вебсайтах. URL: <https://www.google.com/intl/uk/policies/privacy/archive/20171002> (дата звернення – 05.04.2025)

23. Khaled Saad. Electronic Contracts and Consumer Protection. Master Thesis. 2011. Indiana University School of Law – Indianapolis. URL: https://www.academia.edu/3556171/Electronic_Contracts_and_Consumer_Protection_Masters_Thesis (дата звернення – 05.04.2025)

24. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2024 році. URL: <https://ombudsman.gov.ua/uk/shchorichni-ta-specialni-dopovidi> (дата звернення – 05.04.2025)

25. Буга В.В., Турбін Д.О. Право на забуття в системі захисту персональних даних. Правовий часопис Донбасу. 2020. № 1 (70). URL: <http://repo.dli.donetsk.ua/bitstream/123456789/945/1/46-53.pdf> (дата звернення – 05.04.2025)

26. GoogleSpainv. AEPD and Mario Costeja González. URL: http://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf?doclang=EN&docid=152065. (дата звернення – 05.04.2025)

27. Калітенко О. М. Право на забуття: здобуток європейський чи глобальний? Часопис цивілістики. 2019. Вип. 35. С. 60-64.

References:

1. Mikhrovska M.S. Tsyfrove uriaduvannia iak novyi riven vzaïemodii derzhavy ta suspilstva. Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal. 2020. № 7. С. 272–275. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2020/72.pdf (data zvernennia – 05.04.2025)

2. Khaustova M. H. Standarty prav liudyny v sferi tsyfrovyykh tekhnolohii pid vplyvom hlobalizatsiynykh vyklykiv. Zbirnyk naukovykh prats NDI PZIR NAPrN Ukrainy. Vyp. 5: Tsyfrovii transformatsii Ukrainy 2021: vyklyky ta realii: za materialamy II kruhloho stolu (m. Kharkiv, 20 veresnia 2021 roku) / za red. S. V. Hlibka, K. V. Yefremovoi. Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrainy, 2021. 214 s.

3. Pro elektronnu identyfikatsiiu ta elektronni dovirchi posluhy: Zakon Ukrainy vid 5 zhovtnia 2017 roku № 2155-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (data zvernennia – 05.04.2025)

4. Pro elektronni komunikatsii: Zakon Ukrainy vid 16 hrudnia 2020 roku № 1089-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text> (data zvernennia – 05.04.2025)

5. Pro zakhyst personalnykh danykh: Zakon Ukrainy vid 1 chervnia 2010 roku № 2297-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (data zvernennia – 05.04.2025)

6. Pro osnovni zasady zabezpechennia kiberbezpeky Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 5 zhovtnia 2017 roku № 2163-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19> (data zvernennia – 05.04.2025)

7. Kontseptsiiia rozvytku tsyfrovyykh kompetentnostei: rozporiadzhennia KMU vid 03.03.2021 r. № 167-r URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text> (data zvernennia – 05.04.2025)

8. Zahalna deklaratsiia prav liudyny: Pryiniata ta proholoshena rezoliutsiieiu Heneralnoi Asamblei OON 217 A (III) vid 10 hrud. 1948 r. URL: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> (data zvernennia – 05.04.2025)

9. Mizhnarodnyi pakt pro hromadianski i politychni prava: Pryiniaty Heneralnoiu Asambleieiu OON 16 hrud. 1966 r., ratyfikovanyi Ukrainoiu 19 zhovt. 1973 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (data zvernennia – 05.04.2025)

10. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod vid 4 lystopada 1950 r. (ratyfikovana Ukrainoiu 17 lyp. 1997 r., iz protokolamy). URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (data zvernennia – 05.04.2025)

11. Konventsiiia Rady Yevropy pro zakhyst osib u zviazku z avtomatyzovanoiu obrobkoiu personalnykh danykh (ETS № 108): Pidpysana 28 siche. 1981 r., ratyfikovana Ukrainoiu 29 lypnia 2010 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326#Text (data zvernennia – 05.04.2025)

12. General Data Protection Regulation (GDPR): Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj> (data zvernennia – 05.04.2025)

13. Konventsiiia Rady Yevropy pro kiberzlochynnist (Budapeshstska konventsiiia), ETS № 185: Pidpysana 23 lystopada 2001 r., ratyfikovana Ukrainoiu 7 veresnia 2005 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text (data zvernennia – 05.04.2025)

14. Rezoliutsiia Heneralnoi Asamblei OON A/RES/73/179 «Pravo na nedotorkannist pryvatnoho zhyttia v tsyfrovu epokhu» vid 17 hrudnia 2018 r. URL: <https://undocs.org/en/A/RES/73/179> (data zvernennia – 05.04.2025)

15. Rezoliutsiia Heneralnoi Asamblei OON A/RES/68/167 «Pravo na pryvatnist u tsyfrovomu vitsi» vid 18 hrudnia 2013 r. URL: <https://undocs.org/en/A/RES/68/167> (data zvernennia – 05.04.2025)

16. Petryshyn O. V., Hiliaka O. S. Prava liudyny v tsyfrovu epokhu: vyklyky, zahrozy ta perspektyvy. Visnyk Akademii pravovykh nauk. 2021. № 1. S. 15-23.

17. Ihnatov V.P. Tsyfrovi prava liudyny v konteksti informatsiino-komunikatsiynykh tekhnolohii. Kyiv. 2019. 256 s.

18. Kovalenko O.S. Prava liudyny v internet-prostori: problemy ta perspektyvy. Lviv. 2020. 129 s.

19. Razmietaieva Yu. S. Tsyfrovi prava liudyny ta problemy eksterytorialnosti v yikh zakhysti. Pravo ta derzhavne upravlinnia. 2020. № 4. S. 18-23.

20. Louis D. Brandeis, Samuel D. Warren The Right To Privacy. 1890. P. 193-220.

21. Pravovi zasoby zakhystu ta vidnovlennia prav koristuvachiv Internetu v Ukraini v konteksti zastosuvannia Posibnyka Rady Yevropy z prav liudyny dlia internet-korystuvachiv / za red. A.V. Paziuka. K. : FOP Klymenko 2015. 128 s. URL:

<https://rm.coe.int/1680599465> (data zvernennia – 05.04.2025)

22. Pro oholoshennia na storinkakh poshuku, Gmail ta inshykh vebsaitakh. URL: <https://www.google.com/intl/uk/policies/privacy/archive/20171002> (data zvernennia – 05.04.2025)

23. Khaled Saad. Electronic Contracts and Consumer Protection. Master Thesis. 2011. Indiana University School of Law – Indianapolis. URL: https://www.academia.edu/3556171/Electronic_Contracts_and_Consumer_Protection_Masters_Thesis (data zvernennia – 05.04.2025)

24. Shchorichna dopovid Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянська в Україні у 2024 році. URL: <https://ombudsman.gov.ua/uk/shchorichni-ta-specialni-dopovidi> (data zvernennia – 05.04.2025)

25. Buha V.V., Turbin D.O. Pravo na zabuttia v systemi zachystu personalnykh danykh. Pravovy chasopys Donbasu. 2020. № 1 (70). URL: <http://repo.dli.donetsk.ua/bitstream/123456789/945/1/46-53.pdf> (data zvernennia – 05.04.2025)

26. Google Spain v. AEPD and Mario Costeja González. URL: http://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf?doclang=EN&docid=152065 (data zvernennia – 05.04.2025)

27. Kalitenko O. M. Pravo na zabuttia: zdobutok yevropeyskyi chy hlobalnyi? Chasopys tsyvilistyky. 2019. Vyp. 35. S. 60-64.

Sieriebriak S.V. Specifics of legal regulation of digital human rights - Article.

The study examines the interpretation of human rights and freedoms in the context of globalization changes. The author identifies the main characteristics of the human dimension of globalization, as well as the factors that shape the content of the rights and freedoms of both individuals and nations. Particular attention is paid to the analysis of human rights standards in the field of new information technologies.

The analysis of digital human rights in the modern context requires a comprehensive and integrated approach that covers both national realities and European experience. Domestic scholars

emphasize the importance of this topic and the need for further research. In the age of rapid technological progress, digital rights have become an integral part of public life, radically changing the forms of communication and interaction. Ukraine, like other countries, faces numerous challenges in this area caused by the development of information and communication technologies. In this context, firstly, awareness of the essence of digital rights and their importance is necessary for every citizen, especially in terms of protecting personal information and the right to privacy; secondly, the formation of national policy in this area should be based on the best practices of European countries and international legal norms. The priority steps are to modernize legislation, educate the public, and strengthen the cybersecurity system; third, effective protection of digital rights is only possible through close cooperation between government agencies, civil society, business, and academic institutions. Only by combining the efforts of all stakeholders can reliable and effective mechanisms for the realization of digital rights in Ukraine be ensured.

The main risks and challenges to the realization of digital human rights are identified. The analysis outlines potential ways to mitigate existing risks and threats, and considers tools for controlling the circulation of personal data on the Internet at the level of legislation and relevant institutions. In today's information society, the right to privacy is of particular importance, as digital rights should be guaranteed to the same extent as rights in the traditional offline environment. Effective protection of privacy in the online space involves the introduction of comprehensive legal regulation and the establishment of a specialized institution that will monitor and control the security of personal data.

Keywords: human rights, digital rights, digitalization, right to be forgotten, right to privacy.

Авторська довідка:

Серебряк Станіслав Вадимович – доктор юридичних наук, доцент кафедри публічного та приватного права Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, ORCID: 0000-0001-7207-594X

Стаття надійшла до редакції 28 березня 2025р.